

KL

20.9.2022

Sosiaali- ja terveystieteiden
Kuulemistilaisuus perjantai 23.9.2022 klo 10.00
stv@eduskunta.fi

Asia: HE 102/2022 vp Hallituksen esitys eduskunnalle laeiksi yrittäjän eläkelain ja eräiden muiden lakien muuttamisesta

Lääkäriliitto kiittää mahdollisuudesta lausua otsikossa mainitusta asiasta.

1. Aluksi

Yrittäjän eläkelaki on keskeisin yrittäjän eläke- ja muuhun sosiaaliturvaan vaikuttava säädös. Tämän takia on erikoista ja lainvalmistelussa poikkeuksellista, että hallituksen esitysluonnoksesta ei ole järjestetty laajempaa lausuntokierrosta, jossa eri toimialat olisivat voineet tuoda näkökohtiaan esiin. Yrittäjyyden kirjo on laaja ja eri toimialoilla on erilaisia toimintamalleja ja tarpeita; esimerkiksi sivutoimisia lääkäriyrittäjiä on lääkärikunnassa runsaasti.

Lääkäriliiton mielestä hallituksen esityksen kansainvälinen osuus on jäänyt sangen lyhyeksi eikä se esimerkiksi kuvaa Suomea lähellä olevien Pohjoismaiden malleja, joista olisi ollut hyvä saada tarkempaa tietoa.

Lain voimaantulon kiireellinen aikataulu (uudistuksen on tarkoitus tulla voimaan 1.1.2023) on valitettava asia eikä huomioi uusien mahdollisuuksien arviointia.

Terveystieteidenhuoltoon tarvitaan pieniyrittäjyyttä tulevaisuudessa entistä enemmän, koska tulevat hyvinvointialueet eivät pysty tarjoamaan kansalaisille kattavasti ja tasa-arvoisesti palveluita. Jos yrittäjyyden reunaehdot tiukennetaan ja yrittäjälle kohdistuvia kustannuksia tavalla tai toisella lisätään, yrittäjäksi ryhtyminen vähenee, mikä ei ole toivottava suuntaus. Terveystieteidenhuollossa siitä kärsivät viimekädessä kansalaiset eli potilaat ja pienet paikkakunnat, joissa terveystieteidenpalveluita ei ole mahdollista saada riittävästi. Tämän takia ammatinharjoittajien ja pienyritysten mahdollisuuksia pitäisi kaikin eri tavoin tukea ja helpottaa.

2. Huomioitavia näkökohtia

Esitysluonnoksen tavoitteena on mm. parantaa yrittäjien eläketurvaa. Yrittäjän eläkelain perusteella vahvistettu työtulo on paitsi yrittäjän eläketurvan, myös sosiaaliturvan kannalta tärkeää, koska monien sosiaaliturvaetuuksien, kuten esim. sairauspäivärahan, taso määritellään sen perusteella. Lääkäriliitto näkee lakisääteisen eläketurvan takaamisen sinällään perusteltuna. Lähtökohtaisesti on yrittäjän oman edun mukaista kerryttää työuralla kertyneillä tuloilla riittävästi eläke- ja sosiaaliturvaa.

Takuueläke on tällä hetkellä 885,63 €. On huomattava, että saadakseen tämän tason yrittäjän pitää maksaa jo kohtalaisesti YEL-maksuja. Vain yrittäjä on velvoitettu tähän, mikä on epäkohta.

Edellistä YEL-uudistusta markkinoitiin sillä, että YEL-työtulo määrittää myös sosiaaliturvaa. Kuitenkin sva-päiväraha leikataan jo suhteellisen matalalla työtulolla, mikä tulee monille yrittäjille yllätyksenä. YEL-työtulon kasvaessa päiväraha leikkautuu jo huomattavasti, mikä ei ole kannustava tekijä. Päivärahan määräytymisperusteita olisi hyvä verrata korvauksiin esim. pitkäaikaisessa sairastumisessa, äitiys-, isyys-, vanhempainvapaissa.

Yrittäjyyden yksi tunnusmerkistö on vapaus; vapaus määrittää palvelunsa, palkkionsa, työaikansa jne. Vastapainona on taasen huolehtia kaikista lakisääteisistä velvoitteista itse ja myös kustantaa niitä. Itse kannettavat yritystoiminnan velvoitteet ja kustannukset ovat usein suuret. Sen tähden yrittäjällä pitäisi olla mahdollisuus myös itse arvioida riskejään ja eri vaihtoehtoja esim. sairastumisen varalta. Sairastumisen tai vanhuudenturvan voi järjestää pakollisen eläkevakuuttamisen lisäksi myös itse harkitsemillaan muilla tavoilla. Olisi hyvä arvioida pakollisen YEL-vakuutuksen vertailuperusteita ja tasoa. Se voisi olla myös alennettu (esim. tietty %:n osuus), jos yrittäjä on järjestänyt sosiaaliturvansa ja eläkkeensä jo muuten riittävällä tavalla.

Lakiesityksen sisältöä tulisi tarkastella monilta eri kannoilta ja uudistaa järjestelmää joustavammaksi. Sen tulisi tukea paremmin yrittäjyyttä ja kannustaa siihen lähtemistä. Lääkäriliitto pitää tärkeänä, että esityksen tarkasteluun varattaisiin vielä lisää aikaa.

Mitä tule lakiesityksen sisältöön niin Lääkäriliiton mielestä hallituksen esitys edellyttäisi joitain tarkennuksia, joita kuvataan tarkemmin jäljempänä.

2.1. Alarajaa nostettava

YEL-vakuutuksen työtuloksen alaraja on tällä hetkellä 8 261,71 €. Lääkäriliitto katsoo, että YEL-työtulon alarajaa tulisi nostaa.

Vaikka aloittava yrittäjä saa vakuutusmaksuista alennusta 22 %:ia (enintään kahdesta yrittäjäjaksosta 48 kk:n ajan) YEL-maksut voivat olla todellinen este ryhtyä yrittäjäksi. Tämä ei ole toivottava suuntaus.

Yritystoiminnan aloittaminen helpottuu, kun vakuuttamisvelvollisuus alkaa vasta nykyistä korkeammasta työtulosta.

2.2. Työtulon määrittäminen (112§)

Työtulon määritelmää ei sinällään ehdoteta muutettavaksi. Sääntelyn perusajatus on ollut se, että yrittäjän YEL-työtulon pitää vastata palkkaa, jonka hän kohtuudella maksaisi samaa työtä tekevälle työntekijälle.

Esityksen ko. pykälään on tehty uusi lisäys: *"työtuloa vahvistaessaan eläkelaitos pitää edellä tarkoitettuna palkkana ja korvauksena yksityisen sektorin kyseisen toimialan ko-koaikaista työtä tekevien mediaanipalkkaa. Lisäksi eläkelaitos ottaa huomioon muut yrittäjän työpanoksen määrää, yrittäjätoiminnan laajuutta, yrittäjän ammattitaitoa ja yrittäjän työpanoksen arvoa kuvaavat tiedot."*

Esitykseen otettu mediaanipalkan käsite johtaa virhearvointeihin. Yrittäjyyttä on monenlaista jopa saman toimialan sisällä, joten työpanoksen arvoa ei voida eksaktisti ja yksioikoisesti katsoa yksittäisen toimialan mediaanipalkan määräiseksi.

Eläkelaitoksen tulisikin työtuloa vahvistaessaan käyttää laajasti esityksessä todettua *kokonaisharkintaa* ja ottaa huomioon paitsi sillä olevat, myös yrittäjän itsensä esittämät tiedot yrittäjän työtulon määrittämisessä.

Esityksessä tuodaan esiin, että eläkelaitoksen tulisi ottaa huomioon myös yrittäjän työpanoksen määrää, yrittäjätoiminnan laajuutta, yrittäjän ammattitaitoa ja työpanoksen arvoa kuvaavat tiedot.

Näistä ammattitaito huomioon otettavana tietona on ongelmallinen. Sen arviointi voi olla vaikeaa, jopa mahdotonta, alan ulkopuolelta käsin. Lääkäriliitto näkee tärkeänä, että muut määritellyt seikat todella otetaan huomioon. Ko. kohta tulisi sen tähden olla velvoittavammassa muodossa esim. seuraavasti:

"Lisäksi eläkelaitoksen tulee ottaa huomioon muut yrittäjän työpanoksen määrää, yrittäjätoiminnan laajuutta ja yrittäjän työpanoksen arvoa kuvaavat tiedot."

Toinen vaihtoehto on, että esitykseen tehtäisiin lisäys siitä, ettei YEL-työtulon vahvistaminen eläkelaitoksessa missään tilanteessa yksioikoisesti perustu vain mediaanipalkkaan.

Lääkäreille on ollut tyypillistä sivutoiminen yrittäjyys. Työikäisistä (<65-vuotiaat), työssä olevista lääkäreistä yksityisvastaanottoa piti sivutoimisesti syksyllä 2020 n.19% (Lääkäriliiton työmarkkinatutkimus 2020).

Lääkäreiden yksityispraktiikan pitäminen kuitenkin vaihtelee; jotkut pitävät sitä viikoittain muutamia tunteja, jotkut kuukausittain jne. Sivutoimisten yrittäjien osalta on tärkeä huomata, että mediaanipalkan käsite (tai siitä esimerkkinä annettu vertailuperuste 20 h / vko - vastaava työtulo ½ alan mediaanipalkasta) ei anna oikeaa kuvaa. Siten juuri yrittäjätoiminnan laajuuteen ja osa-aikaisuuteen ym. tekijöihin tulee kiinnittää huomiota.

Päätoimen ohella sivutoimiset lääkäriyrittäjät tekevät tällä hetkellä suurta työpanosta parantaakseen potilaiden hoitoon pääsyä valtakunnallisesti vaikeassa tilanteessa. Lisätyön tekemisen kannustin vähenee radikaalisti, jos uudistus tällaisenaan menee läpi.

Lääkäriliitto pitää tärkeänä, että sivutoimisen yrittäjätoiminnan osalta YEL-vakuuttamista joustavoitetaan huomattavasti, jotta terveysalan palvelutarjontaa voidaan turvata. Sivutoimisten yrittäjien eläketurva tulee riittävästi katetuksi jo päätoimen kautta.

2.3. Työtulon muutokset ja tarkistaminen (112 a§)

Pykälä 112a on uusi ja siinä ehdotetaan säädettäväksi yrittäjälle aiemmin vahvistetun työtulon tarkistamisesta ja siihen liittyvästä menettelystä mm. niin, että työtulon taso tarkistettaisiin joka kolmas vuosi. Lääkäriliiton mielestä näin usein tapahtuvaan tarkasteluun ei ole tarvetta.

Liitto pitää hyvänä pykälään otettua mainintaa siitä, että yrittäjän työtulo voidaan tarkistaa myös yrittäjän omasta hakemuksesta.

2.4. YEL- työtulopäätöksen perusteleminen 95a§

Lääkäriliitto pitää hyvänä, että esityksessä nähdään tarpeellisena säätää nykyistä tarkemmin työtulon vahvistamista koskevan päätösten perusteleminen eli sitä, mitä tietoja arvioinnin perusteena on käytetty ja minkä tietojen kautta ratkaisuun on päädytty. Tämä ei ole tärkeää vain valvonnan ja kehittämisen näkökulmista, vaan yrittäjän oman oikeusturvan (päätöksen mahdollisen muutoksenhaun) kannalta.

3. Muuta

YEL-vakuutusmaksujen rahastointi

YEL-järjestelmässä kunkin vuoden eläkemenot ja hoitokulut rahoitetaan samana vuonna kerätyllä vakuutusmaksutulolla eli työelämässä olevat yrittäjät rahoittavat valtion kanssa kulloinkin maksussa olevat eläkkeet.

YEL:n mukaista yrittäjätoimintaa vakuuttavat eläkelaitokset osallistuvat eläkkeiden rahoittamiseen saamiensa vakuutusmaksujen suhteessa. YEL-eläkkeitä varten ei siis ole rahastoitu varoja (kuten TyEL:n puolella tapahtuu), mutta jos vakuutusmaksutulosta jää varoja käyttämättä, ne jäävät puskurirahastoon talteen seuraavia vuosia varten. Valtio kustantaa sen osuuden YEL-eläkkeistä, johon yrittäjien eläkelaitoksille maksamat vakuutusmaksut eivät riitä.

Koska YEL-maksuja ei rahastoida mihinkään, pitää olla valtion takuu siitä, että säästetyt varat riittävät eläkkeitä ulos maksettaessa eikä varoja saa leikata. Olisi tärkeää arvioida mahdollisuudet YEL-vakuutusmaksujen rahastointiin. Valtiovallan tulisi selkeämmin sitoutua siihen, että eläkelupaus pitää.

Kunnioittaen

SUOMEN LÄÄKÄRILIITTO ry.

Kati Lehtonen,
lakimies, VT